

3

רשב"ם יקומו נא הנערים וישחקו לפנינו (ש"ב ביד). הולך ומונה כל מיני עניינים שגרמו לשנוא אותו. וגם יובא יוסף [את] דבתם רעה, את דבתם של אחיו רעה, כמדרש אגדה לפי פרוש¹⁰, שאמר לאביו כך מבזים הם בני השפחות אבל אני מכבדם ואני רגיל אצלם. פשטנים אחרים לא עמדו על העיקר.

(ג) וישראל אהב וגוי, כל זה גרם הקנאה. בן זקונים, כי אחרון היה ליי"א בניס, אבל בנימין לא נולד אחרי כן עד זמן מרובה. והרבה קודם שנולד בנימין היה לו בן זקונים והתחיל לאוהבו פסים, מעיל¹¹.

איש ולא רק על הקטן, ולפיכך הושאל על ישראל במצרים טרם היותו לעם וטרם דעתו את אלהיו ואת תורתיו אף על פי שהיו כולם בני דעת. 10 ר"ל כדברי בראשית רבא לתיבות אח דבתם רעה (שהביא רש"י) אבל לא ממש כדבריו אלא כפי פירוש רשב"ם. כי שם נאמרו שלשה מיני דבה רעה שהביא יוסף אל אביו ואחד מהם: מזולזין בבני השפחות לקרותן עבדים. ורשב"ם הסב את הדברים לענין הפשט כדבריו הבאים כאן אחרי זאת. 11 עיין שמואל ב יג, יח.

4

רמב"ן (ג) כי בן זקונים הוא לו, שנולד לו בעת זקנתו. ואונקלוס תרגם בר חכים הוא ליה, שכל מה שלמד משם ועבר מסר לו. דבר אחר שהיה זיו איקונין שלו דומה לו. לשון רש"י. וכן אמר רבי אברהם כי בן זקונים שהולידו זקוניו, והוא בן תשעים ואחת שנה²¹, וגם אחיו בנימין קראו ילד זקונים קטן (להלן מד כ). ואיננו נכון בעיני. כי הכתוב אמר שאהב את יוסף מכל בניו כעבור שהוא בן זקונים. וגם כל בניו נולדו לו בזקוניו, והנה יששכר וזבולון אינם גדולים מיוסף רק בשנה או שנתיים²². והנראה בעיני כי מנהג הזקנים שיקחו אחד מבניהם הקטנים להיות עמו לשרתו. והוא נשען על ידו תמיד לא יפרד ממנו. והוא נקרא לו בן זקוניו כעבור שישירתו לזקוניו, והנה לקח את יוסף לדבר הזה והיה עמו תמיד.

ו ועל כן לא ילך עם הצאן כרעותם במקום רחוק

5 חזקוני

1 (ג) בן זקנים, שנולד לו לעת זקנתו. ואונקלוס תרגם: בר חכים הוא רש"י ליה, כל מה שלמד משם ועבר מסר לו¹⁴. דבר אחר¹⁵ שהיה זיו איקונין שלו דומה לו. פסים, לשון כלי מילת¹⁶, כמו: כרפס ותכלת (אסתר א ו) וכמו: כתנת הפסים (ש"ב יג יח). דתמר ואמנון. ומדרש אגדה¹⁴: על שם צרותיו שנמכר לפוטיפר, ולסוחרים, ולישמעאלים, ולמדנינים. (ד) ולא יכלו דברו לשלום, מתוך גנותם למדנו שבחם¹⁷, שלא דברו אחת בפה ואחת בלב. דברו, לדבר עמו¹⁸.

14 ב"ר פד. ח. 15 ב"ר שם. 16 שבת י. ב. 17 ב"ר פד. ט. 18 הוכרח לפרש כן כדי שלא תטעה שפירושו שלא יכלו להבין מה שדבר (דבק טוב).

2

(ג) כי בן זקונים הוא, כמשמעו, כי הולידו והוא בן תשעים ואחת שנה³, גם כן אחיו בנימין קראו וילד זקונים (מד כ). ואחר אלה שניהם לא נולד לו. פסים, כתנת מרוקמת⁴. פסים, כמו פס ידא (דניאל ה ה) בלשון ארמית.

ג. כי בן זקנים הוא לו וא"ת¹⁷ הרי בנימין בן זקונים (ד) אלא אין אהבת בנימין קשורה בלבו של יעקב כאהבתו של יוסף לפי שכשילדתו אמו מתה (ה)

ל"ז, כ"א. וישמע ראובן ויצילהו מידם.

1 עיין בילקוט שמעוני שהביא מויקרא רבה [פרשה ל"ד אות ח'] בזה"ל: למדתך תורה דרך ארץ שכשיהא אדם עושה מצוה יהא עושה אותה בלב שמח שאלו היה יודע ראובן שהקב"ה כותב אחריו וישמע ראובן ויצילהו מידם בכתפיו היה טוענו ומוליכו אצל אביו, אלו היה אהרן יודע שהקב"ה כותב עליו הנה הוא יוצא לקראתך וגוי, בתופים ומחולות היה יוצא לקראתו. אלו היה בועז יודע שכותב עליו ויצבט לה קלי עגלות פטומות היה מביא ומאכילה. לשעבר היה אדם עושה מצוה והנביאים כותבים אותה ועכשיו שאין נביאים מי כותב אותה אליהו ומשיח והקב"ה חותם הה"ד אז נדברו וגוי, עכ"ל המדרש.

16 ביאור הענין נלפענ"ד¹¹, שראובן, וכן אהרן ובוועז, לא ידעו שדבר גדול נעשה כעת על ידיהן, והיה ראובן דומה שהוא מציל רק אח, אבל באמת אילו היה מוליכו אצל אביו היה חוסך את ישראל מגלות מצרים; וכן שליחתו של משה [לפרעה] היה ג"כ ענין

1 חשוב למאד שהרי כל התורה כולה תלויה ביציאת מצרים, וכן משא ומתן של בעז הוא ענין של לידת דוד המלך עליו השלום ומשיח, והללו בעת שהיו עסוקים בענין זה לא החשיבו הענינים כל כך, ויותר נכון לומר שהם לא ידעו שעשייתם זאת תהיה תורה, שהתורה וכן הנביאים יביאו עובדא זו לדורות, שאילו היו יודעין שענין היסטורי הוא בודאי שהיו מיפין את פנימיותם שגם הכר¹² יהיה גדל הערך, שהרי ענין לדורות הוא. ולפיכך סימו חז"ל שגם עתה אל ידמה האדם שכיון שהתורה כבר תתומה אין שום חשיבות במעשים, אלא לא כן הדבר, כל מעשה טוב של יהודי הוא ענין של חטיבת עתידה של היהדות היא עד שאליהו ומשיח עמקין בכתיבה והקב"ה חותם, כלומר עתידו של ישראל, ודו"ק.

11

1 בספר "שאל אביך ויגדך" (חיג' עמוד קצ) מביא בזה סיפור נפלא, מעשה באדמו"ר אחד שהגיע לעיר שלא היתה מוכרת לו, והוא רצה ללכת לבית הכנסת, אבל לא ידע לאן לפנות, לפתע הבחין ביהודי שחלף על פניו במהירות, ומיד שאל אותו איפה יש כאן בית כנסת, אלא שאותו יהודי, עוד בטרם שמע את השאלה, הגיב בצעקה: אין לי זמן עכשיו, אני ממחר לבית הכנסת!...

6 הבין האדמו"ר כי למעשה אין לו אלא ללכת אחרי אותו יהודי, וממילא יגיע למחוז חפצו. כשהגיעו שניהם לביה"כ, ניגש האדמו"ר ליהודי ואמר לו יש לי קושיא, התורה מספרת על יעקב אבינו "ויאבק איש עמו" וחז"ל אומרים שאותו האיש היה הס"מ, גם אצל יוסף כתוב "ויפגשוהו איש וישאלהו מה תבקש" וחז"ל אומרים שאיש זה היה המלאך גבריאל, והשאלה היא, בשני המקומות כתוב ו' "איש", ואיך ידעו חז"ל במקום אחד הוא הס"מ, ובמקום השני הוא מלאך גבריאל?

התשובה היא, שכבר בפסוק מרומז ההבדל ביניהם, דהיינו שאם בא אורח לעיר ומבקש להגיע לאיזה שהוא מקום שאינו מוכר לו, ואיש מן העיר בא לקראתו, ומיד שואל לשלמו וגם שואלו מה מחפש, שאולי יוכל לעזור לו, זהו מלאך גבריאל. אבל יש עוד סוג של איש, שכאשר האורח פוגש בו לשאול איפה נמצא כאן בית כנסת, הרי במקום לענות הוא צועק לעברו אין לי זמן, אני רץ לבית הכנסת, זהו הס"מ שנאבק עם יעקב, שהרי כשיעקב ביקש ממנו ברכה הוא ענה לו "שלחני כי עלה השחר", וחז"ל אמרו שהגיע זמנו לומר שירה, כלומר אין לו זמן לברך, לעומתו על האיש שפגש ביוסף נאמר "וימצאהו איש וגו' וישאלהו האיש לאמר מה תבקש", לא רק שהוא עונה ליוסף אלא גם שואל מה מחפש, וזו ראייה שהאיש הוא המלאך גבריאל.

14 (14) כסל"ט ס"ח כה . (כח) ויעברו

אנשים מדיינים. בתוך שהיו יושבים לאכול לחם ורחוקים היו קצת מן הבור לבלתי אכול על הדם וממתנינים היו לישמעאלים שראו, וקודם שבאו הישמעאלים עברו אנשים מדיינים אחרים דרך שם וראוהו בבור ומשכוהו ומכרוהו המדיינים לישמעאלים, ויש לומר שהאחים לא ידעו, ואעפ"י אשר כתב *51 אשר מכרתם אותי מצרימה, י"ל שהגרמת מעשיהם סיעה במכירתו. זה נראה לי לפי עומק דרך פשוטו של מקרא. כי ויעברו אנשים מדיינים משמע על ידי מקרה והם מכרוהו לישמעאלים. ואף אם באתה לומר וימכרו [את] יוסף לישמעאלים כי אחיו מכרוהו, אף כן צריך לומר שהם ציוו למדייני סוחרים למושכו מן הבור ואחר כן מכרוהו לישמעאלים. (ג)

15 פוליס (נראה) פ"ע

ויהי מאז הפקיד אותו בביתו וכו' ויברך ה' את בית המצרי וכו' ויעזוב כל אשר לו ביד יוסף ולא ידע אתו מאומה כי אם הלחם אשר הוא אוכל. עיין פירש"י כי מלת הלחם הוא לשון נקיה. ולפי עניות דעתי אפשר לומר כי אין משמעות לחם יוצא מידי פשוטו, על דרך שפירש דודי מהר"ב וצ"ל מאמר חז"ל (ברכות נח, א) אורח טוב מהו אומר כל מה שטרח בעל הבית לא טרח אלא בשבילי ואורח רע להפוך, דהיינו כי באמת אמרו חז"ל (ויק"ר לד, י) יותר ממה שבעל הבית עושה עם העני העני עושה עם בעל הבית, דהרי בעל הבית אינו נותן לו אלא דבר מועט ולעומת זה הרי העני מוכהו במצוה קיימת לעד ולעולם; ולא עוד אלא שגם בעולם הזה נכסיו של בעל הבית מתברכין, כמו שאמרו (שבת קיט, א) עשר

בשביל שתתעשר, כי בגלל הדבר הזה יברך ה' וכו'. ולפי זה לא היה צריך העני לכאורה להיות מכיר טובה כלל לבעל הבית בשביל מתנתו, מכל מקום אורח טוב וצדיק יאמר לנפשו מי אני ומה חיי שעל ידי יזכה בעל הבית לברכה, נמצא הוא עשה עמי אבל אני לא עשיתי עמו מאומה, וזה שאמרו חז"ל אורח טוב אומר כל מה שטרח בעל הבית לא טרח אלא בשבילי ולהנאתי אבל לבעל הבית אין מאומה בכל עמלו; מה שאין כן אורח רע הוא מתגאה ותמיד נגד עיניו כי הוא עושה יותר עם הבעל הבית ועל כן אומר כל מה שטרח בעל הבית לא טרח אלא בשבילי, כי כלום נחשב הוא מה שאני מקבל ממנו לעומת הברכה הרבה הבאה לו לרגלי.

וזה הוא גם כן ההבדל שבין עבד נאמן לעבד מביש, זה האחרון אינו מסתכל כלל במה שהוא אוכל לחמו של בעל הבית, אך תמיד נגד עיניו ההנאה שמגיעה לבעל הבית על ידו, כשכן רע-הזוכר את ההכנסות ואינו זוכר את היציאות; מה שאין כן עבד נאמן הוא זוכר טובת אדונו ושעל כן עליו לעבדו בכל אשר יוכל, וספרה לנו תוה"ק מעבודתו הנאמנה של יוסף, שאם שנחברך הבית בשבילו ובאה הברכה לרגלו בכל אשר לאדונו באופן שאדונו מצא מהטוב לעזוב כל אשר לו ביד יוסף, בכל זאת ולא ידע אתו מאומה (האי ולא ידע איוסף קאי) יוסף הצדיק לא ידע מאומה ולא שם לבו כלל להכנסה הגדולה שהוא מכניס, כי אם הלחם אשר הוא אוכל רק זאת ידע ואחת היתה תמיד נגד עיניו כי מן הבית הזה יבא לחמו, ועל כן עליו לעבדו בכל כחו, וכיון שכן אין מהתימה שלא היתה עליו העבודה למשא ולמורת רוח, אדרבה עבד בשמחה וברצון לבב, על כן יהי יוסף יפה תואר ויפה מראה, ולא נפלו פניו ולא נראה עצב בו מעבודה קשה כמדת עבד מביש.

ומוסר השכל יוצא מזה על אחת כמה וכמה על האדם להתחזק בעבודת קונו ית"ש הון ומפרנס אותנו תמיד ברחמיו ולא תהיה

תמר, ואשת פוטיפר

"ויוסף הורד מצרימה" (ל"ט, ב), וברש"י: "ועוד כדי לסמוך מעשה אשתו של פוטיפר למעשה תמר לומר לך מה זו לשם שמים, אף זו לשם שמים, שראתה באצטרולוגין שלה שעתידיה להעמיד בנים ממנו, ואינה יודעת אם ממנה אם מבתה. ותמהו המפרשים האם ראוי לדמות אשה צדקנית כתמר לאשת פוטיפר? הלא רשעה זו הניחה ליוסף להשאר י"ב שנים במאסר, על חטא שמעולם לא עשה, ואיך נשווה אותה לתמר?"

ולתרץ זאת יש לחקור בעוד שאלה שקשורה לפרשתנו. מדוע מלכות דוד מיוסדת על מצות יבום. כגון מה שמצינו בפרשתנו, שזיווג יהודה ותמר סובב סביב ענין הקמת שם לבנו. וכך מבאר הרמב"ן ז"ל (ל"ח, ד"ה י"ג) "אח"כ על פי דרש ועל פי הסוד, שאפילו קודם מתן תורה כבר קיימו אבותינו ענינו של יבום עיי"ש. וכן מוצאים אצל זקנתו של דוד המלך רות המואביה שהתקשרה לבועז גדול הדור בדרך יבום, הגם שלא היה שם חיוב ממש.

והנראה בזה לע"ד הוא, שכדי להצמיח מלך לבית ישראל צריך שיהיה בו כח המסירות לכלל. וכדברי הרמב"ם (סלכות מלכים ג, ו) "שלבו הוא לב כל קהל ישראל". כלומר, עבודת המלך היא להרגיש ולדאוג לצורכי העם. ברגע שמלכותו נהפכת לצורכי עצמו, סכנה

העבודה לעול ומשא ח"ו ואז התורה לא תהא מתשת כחו של אדם אלא אדרבה יקויים בו אני בינה לי גבורה.

ואפשר לפרש גם בהיפוך דהאי ולא ידע אפוטיפר קאי, כפירוש רש"י ז"ל, והיינו כי ארורים הרשעים שאינם מכירים בטובה שעושים להם, וזו מדת אדונים קשה שלמרות כל הטוב המגיע להם מעבדם הנאמן לא יזכרו את ההכנסות שלו אלא את היציאה הקטנה שהוא אוכל לחמם כי גם בזה צרה עינם, וזה שאמרה תוה"ק שאף שיוסף מצא חן בעיניו ונוכח לדעת כי הוא עבד משכיל וברכה רבה בו עד שעזב כל אשר לו ביד יוסף וכסבור אתה שהכיר לו טובה בעד זה, לזה העידה תורה שאף על פי כן לא ידע פוטיפר אתו מאומה מכלל זה ולא שם לבו רק אל הלחם אשר יוסף אוכל, זה היה תמיד נגד עיניו.

גדולה היא עד מאד. ולכך התורה מזוהרה את המלך בכל מיני הזהרות "ולא ירבה לו נשים ולא יסור לבבו, וכסף וזהב לא ירבה לו מאד". ובזה חטא שאול כאשר חמל על מיטב הצאן של העמלקים, שהיה בזה ענין עצמי ולא ענין ציבורי, ולכן איבד מלכותו.

ובדרך זו ביארתי דבר תמוה בענין בגדי כהונה, מדוע בגדי כהן גדול (ולפי מאן דאמר אחד בגמרא גם בגדי הדייט) נעשו מכלאים - צמר ופשתים יחדיו, הרי הכהנים הם קדושי עליון ומנהיגי ישראל ואיך ילבשו דבר שנאסר לשאר העם? ועניתי שהיא הנותנת, דווקא כהן שהוא מנהיג ושר בישראל ועלול לחשוב שיש לו חשיבות עצמית מחמת תפקידו, אותו התורה ציוותה ללבוש בגד שאסור לו ליהנות ממנו, כדי להמחיש אצלו שתפקידו אינו אלא בשביל העם ולא בשביל שום הנאה עצמית. וכמו שאמרו חז"ל (יבמות דף ס"ו ויומא ס"ט) שאם לובשים בגדי כהונה עם כוונה ליהנות מהם עוברים על איסור "ובגד כלאים שעטנו לא יעלה עליך". היוצא מדברינו שמנהיג ומלך בישראל צריך להיות לבו מסור לאחרים. מצות יבום היא סמל המסירות של אדם שמוכן לקרוא שם בנו על שם מת אחר, בין אם זה אחיו, או בנו כמו שהיה אצל יהודה. מכח התבטלות כזאת יכולה לצמוח בית מלכות לכלל ישראל.

גם תמר וגם אשת פוטיפר היו מסוגלות להוליד מלכות. אמנם תמר שמעשיה היו לגמרי לשם שמים, יצאו ממנה בנים הגונים למלכות. מה שאין כן אשת פוטיפר שהגם שהיתה יכולה ליסד בית מלכות, אך מכיון שלא היו מעשיה לשם שמים, אלא לצרכי עצמה, כמו שמעיד התורה עליה "ותשא אשת אדניו את עיניה אל יוסף וגו'".

16
פ

17
ע
פ
63
63

26

27